

2. Андреева Т.С. Анализ экономической безопасности деятельности предприятия как экономической категории / Т.С. Андреева, Т.Е. Петровская, И.Г. Грицькова // Коммунальное хозяйство городов: Науч.-техн. сб. Вып.87. – К.: Техніка, 2009. – С.219-224.
3. Бердар М.М. Финансы предприятий / М.М. Бердар. – К. : Центр учебной лит-ри, 2010. – 352 с.
4. Кім Ю.Г. Управління системою фінансової безпеки підприємства: Автореф. дис. ... канд. екон. наук: 21.04.02 / Юрій Геннадійович Кім. – К.: Ун-т економіки та права “Крок”, 2009. – 21с.
5. Налукова Н. Фінансова діяльність суб'єктів підприємництва: сутнісно-аналітичний аспект / Н. Налукова // Галицький економічний вісник. – 2011. – №1 (30). – С.166-174.
6. Остапенко А.С. Теоретичні аспекти фінансової безпеки підприємства / А.С. Остапенко. – Херсон: Херсонський НТУ, 2011. – № 7. – С.45-49.
7. Пархоменко В. Удосконалення звіту про рух грошових коштів / В. Пархоменко // Вісник податкової служби України. – 2010. – №26. – С.67-72.
8. Шевченко І.Л. Особливості формування механізму забезпечення економічної безпеки металургійних підприємств / І.Л. Шевченко // Стратегія економічного розвитку України. – 2009. – Вип. 24-25. – С.128-134.
9. Шемаєва Л.М. Стратегічне управління економічною безпекою підприємства / Л.М. Шемаєва // Проблеми науки. – 2009. – № 10. – С.29-34.
10. Франчук В.І. Теоретична модель системи забезпечення економічної безпеки акціонерних підприємств / Василь Іванович Франчук // Науковий вісник НАТУ України. – 2010. – Вип. 20.8. – С.155-162.

Отримано 03.02.2012

УДК 336.748.12

В.Ю.СВІТЛИЧНА, канд. екон. наук, Т.І.СВІТЛИЧНА
Харківська національна академія міського господарства

ФІНАНSOVA БЕЗПЕКА: ОРГАНІЗАЦІЯ, ЗАГРОЗА, ОБЛІКОВИЙ ВИМІР

Досліджуються питання актуальності побудови системи фінансової безпеки підприємствами України. Аналізуються види загроз та ризиків фінансової безпеці. Обґрунтовується необхідність запровадження облікової складової при побудові системи фінансової безпеки підприємствами.

Исследуются вопросы актуальности построения системы финансовой безопасности предприятиями Украины. Анализируются виды угроз и рисков финансовой безопасности. Обосновывается необходимость внедрения учетной составляющей при построении системы финансовой безопасности предприятиями.

Issues of importance of building financial security system by Ukrainian enterprises have been treated. Types of threats and risks of financial security have been analyzed. Necessity of implementing accounting component under building financial security system by enterprises has been substantiated.

Ключові слова: безпека, фінансова безпека, загрози, ризики, облік, внутрішній контроль.

Досягнення стійких темпів розвитку та позитивних результатів діяльності підприємств безпосередньо залежить від ефективності системи їх фінансової безпеки. Сучасний непередбачуваний хід розвитку світової економіки обумовлює необхідність розробки кожним суб'єктом господарювання дієвої системи фінансово-економічної безпеки, спроможної мінімізувати існуючі загрози його фінансовій стійкості та підвищити безпеку подальшого функціонування.

В науковій літературі останнім часом набуває все більшого розповсюдження дослідження питань фінансової безпеки підприємств. Детально такі питання розкриваються у роботах: Андрощук Г., Барановського О., Гапоненко В., Горячової К., Груніна О., Гусева В., Дикого А., Кириченко О., Мойсеєнко І., Паламарчука О., Фоменко А., Хамініча С., Шкарлета С., Ярочкіна В. [1, 3, 5-10, 16, 17, 19-21, 23] та ін. Однак, залишаються ще дискусійними питаннями: по-перше, незгодженості підходів до визначення суті фінансової безпеки, та, по-друге, багатоваріантності сучасних методів управління цим економічним явищем. Це і обумовило актуальність дослідження.

Метою даної роботи є аналіз складових фінансової безпеки та оцінка облікових важелів її регулювання.

Звернемо увагу на існуючі теоретичні підходи на сутність фінансової безпеки підприємства. Адже питання термінології грають значну роль для будь-якого дослідження. Тим більше: «... визначення, терміни, що є основою будь-яких логічних міркувань, можуть впливати на їх кінцевий результат... Вже на цій фазі дослідження явно або неявно можуть бути сформовані ти чи інші висновки» [5].

Термін «безпека» в різних наукових дослідженнях трактується наступним чином:

- це стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства й держави від внутрішніх та зовнішніх загроз [5];
- такий стан підприємства, при якому ефективно функціонують механізми запобігання або зменшення впливу загроз стабільності розвитку та функціонування [11];
- це відсутність недопустимого ризику, пов'язаного з можливістю нанесення будь-якої шкоди життю, здоров'ю та майну громадян, а також оточуючому зовнішньому середовищу [20];
- це сукупність організаційно-правових, режимно-охоронних, технічних, технологічних, економічних, фінансових, інформаційно-аналітичних та інших методів, спрямованих на усунення потенційних загроз та створення умов для забезпечення ефективного функціонування суб'єктів підприємницької діяльності відповідно до їх цілей та завдань [18].

Наведені визначення характеризують економічний термін «безпека» з двох боків: динамічного (безпека розглядається в контексті діяльності) та статичного (безпека – це й стан). На нашу думку, більш доречним буде розглядати безпеку як стан захищеності підприємства від впливу загроз, який забезпечує стале його функціонування.

Визначення сутності категорії «безпека» дозволяє перейти власне до розгляду сутності фінансової безпеки (рис.1).

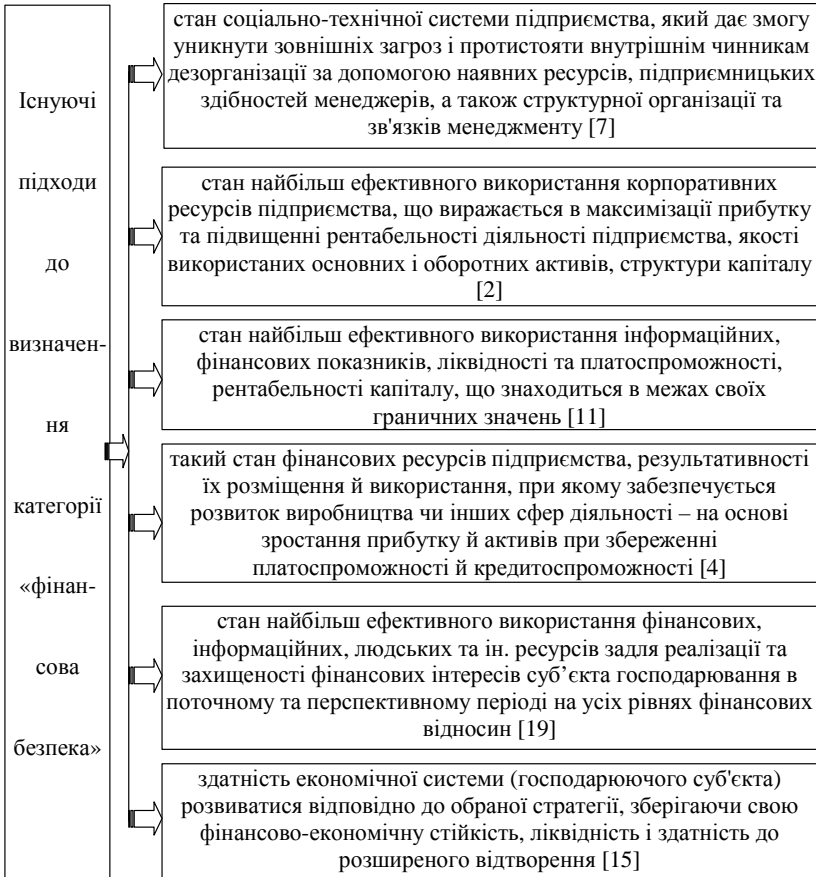

Рис.1 – Трагування категорії «фінансова безпека» різними дослідниками

Проведений нами аналіз перелічених на рис.1 визначень поняття «фінансова безпека» дозволяє запропонувати наступне її визначення: фінансова безпека представляє собою механізм, який складається з

важелів управління фінансовими ресурсами підприємства та фінансових інструментів, що забезпечують стабільний ефективний розвиток цього підприємства.

Зупинимося більш детально на такому питанні, як загрози фінансовій безпеці. До визначення цієї категорії науковці також пропонують численні підходи, а саме:

– загроза – це будь-який конфлікт цілей із зовнішнім середовищем або внутрішньою структурою та алгоритмами функціонування [8];

– загроза – це сукупність умов, процесів, факторів, що перешкоджають реалізації економічних інтересів суб'єктів господарської діяльності чи створюють небезпеку для них [11];

– загроза – це деякий збиток, інтегральний показник якого характеризує ступінь зниження фінансового потенціалу за визначений проміжок часу [3];

– загроза – це реально або потенційно можливі дії або умови навмисного або випадкового (ненавмисного) порушення режиму функціонування підприємства шляхом нанесення матеріального (прямого або непрямого) збитку, що призводить до фінансових втрат, включаючи й упущену вигоду [23];

– загроза – це ознака безпосередньої небезпеки нанесення збитку неточно визначеного змісту або тяжкості, можливості попередження якої точно не встановлені [14].

В науковій літературі термін «загроза» часто ототожнюють з поняттям «ризик». Автори повністю підтримують точку зору [5] щодо взаємозв'язку цих категорій (рис.2).

Прийнято виокремлювати численні види загроз фінансовій безпеці підприємства [5, 13]:

I. За джерелом:

1.1 Зовнішні (екзогенні);

1.2 Внутрішні (ендогенні).

II. Залежно від суб'єктів:

2.1 Загрози з боку недобросовісних конкурентів;

2.2 Загрози з боку власних працівників;

2.3 Загрози з боку кримінальних структур;

2.4 Загрози з боку контрагентів;

2.5 Загрози, обумовлені діями посадових осіб державних органів.

III. За ймовірністю реалізації:

3.1 Реальні;

3.2 Потенціальні.

IV. Залежно від об'єкта посягань:

4.1 Інформаційні загрози;

4.2 Фінансові загрози;

4.3 Загрози персоналу.

V. За розміром очікуваного збитку:

5.1 Катастрофічні загрози;

5.2 Загрози, що обумовлюють труднощі.

VI. За характером відповідальності суб'єктів, діяльність яких може кваліфікуватися як посягання на фінансову безпеку підприємницької діяльності:

6.1 Загрози, в результаті реалізації яких до осіб, що їх здійснюють, можуть бути застосовані норми цивільно-правової відповідальності;

6.2 Загрози, в результаті реалізації яких до осіб, що їх здійснюють, можуть бути застосовані норми кримінальної відповідальності.

VII. За формами прояву:

7.1 Кількісні загрози (пов'язані з недосягненням або погіршенням показників діяльності підприємства порівняно з встановленими нормативами);

7.2 Якісні загрози (пов'язані з якісними змінами у розвитку підприємства, зокрема банкрутство, корпоративні конфлікти, обвал ринку, заморожування банківських рахунків).

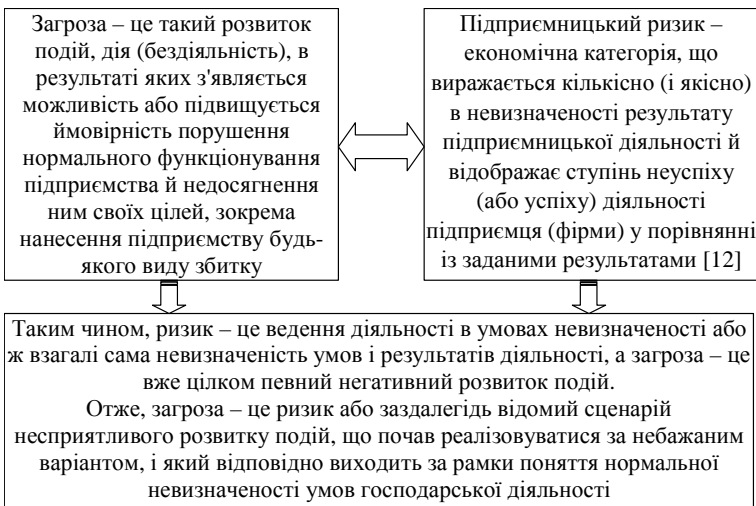

Рис.2 – Взаємозв'язок категорій «загроза» і «ризик»

Наведені види загроз фінансовій безпеці практично повністю повторюють існуючу класифікацію ризиків підприємницької діяльності, а отже, «...це, ще раз говорить на користь того, що загроза – це варіант (або стадія) розвитку ризику» [5]. Класифікацію загроз можна здійснювати також за рядом інших ознак, однак важливим залишається те, що ця класифікація виступає основою до розробки системи управління фінансовою безпекою підприємства.

Здатність своєчасно виявляти і попереджати загрози є запорукою стійкого функціонування будь-якого підприємства. Впровадження на підприємстві системи забезпечення фінансової безпеки (тобто управління фінансовою безпекою) дозволить знижувати рівень загроз, використовувати позитивний вплив зовнішніх і внутрішніх чинників, оперативно приймати попереджувальні управлінські рішення та, в остаточному підсумку, досягти сталого розвитку підприємства. Управління фінансовою безпекою – це одна зі складових загальної системи управління безпекою підприємства, яка «забезпечує реалізацію управлінських рішень переважно в фінансовій сфері його діяльності» [22]. Основними складовими елементами системи управління фінансовою безпекою виступають:

- 1) мета управління – реалізація фінансової стратегії розвитку підприємства;
- 2) об'єкти управління – фінансова складова розвитку підприємства;
- 3) задачі управління – виявлення загроз фінансовій безпеці, запровадження заходів, спрямованих на забезпечення фінансової безпеки підприємства, аналіз ефективності цих заходів.

Інформаційно-аналітичною підсистемою управління фінансовою безпекою виступає сукупність даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності, а також аналізу, контролю і аудиту. Облік забезпечує отримання достовірної і оперативної економічної інформації про ефективність використання ресурсів підприємства, рух фінансових потоків та кінцеві результати діяльності. Таким чином, облік створює інформаційні умови для здійснення основних функцій управління фінансовою безпекою. Отже, підкреслюємо необхідність досліджувати фінансову безпеку підприємства з позицій окремого аспекту його діяльності, а саме – обліку. Автори підтримують точку зору [9], що одним з важливих напрямів розвитку підприємства виступає «...створення дієвого механізму фінансової безпеки, яким є бухгалтерський облік. Обґрунтовується це тим, що бухгалтерський облік є однією з основних функцій управління, спрямованою на забезпечення безпеки підприємства, і саме бухгалтерський облік виключає можливість прямих розкрадань

без встановлених законом наслідків, створює інформаційні умови для здійснення контролю за доцільністю і законністю використання ресурсів в превентивному, поточному і наступному режимах, сприяє запобіганню реалізації загроз, які зменшують економічну стійкість підприємств» [9].

Грунтуючись на дослідженнях [9, 17], вважаємо, що наступна організація бухгалтерського обліку на підприємстві буде виступати одним із важелів забезпечення його фінансової безпеки (таблиця).

Зміст заходів з організації бухгалтерського обліку з метою забезпечення фінансової безпеки

Найменування заходу	Зміст
Організація роботи облікового персоналу	Створення умов для поступового розвитку цілісної системи управління в інтересах підтримки стійкості підприємства і запобігання загроз фінансовій безпеці. Досягається шляхом: – своєчасного створення достовірної інформації про економічні об'єкти, яка є достатньою для виконання функцій планування, контролю, регулювання, аналізу в оперативному режимі; – здійснення контролю, аналізу і регулювання господарських операцій і сукупних процесів, виявлення відхилень від норм, виникнення яких знижує ефективність діяльності (а отже, становить загрозу економічній стійкості); – збереження комерційної таємниці
Порядок організації та техніки ведення бухгалтерського обліку	Розробка етапів обробки бухгалтерської інформації, порядку документообігу, забезпечення захисту облікової інформації, визначення порядку, термінів зберігання документів, в тому числі й електронних, використання ліцензованого програмного забезпечення
Здійснення організаційної інтеграції обліку з іншими функціями управління	Інтеграція обліку із плануванням, контролем, регулюванням, створить більш серйозні, ніж існуючі, передумови запобігання загроз, що наносять підприємствам збиток, і тим самим буде сприяти посиленню його можливостей у посиленні фінансової безпеки
Організація внутрішнього контролю в частині бухгалтерського обліку	Глибоко систематичного процесу отримання об'єктивних оцінок про поточний стан фінансової безпеки підприємства відповідно до певних критеріїв і показників безпеки. Результати внутрішнього контролю безпеки дозволяють побудувати оптимальну з точки зору ефективності та витрат систему захисту бухгалтерської інформації, адекватну поточним завданням підприємницької діяльності

Таким чином, для кожного підприємства актуальною виступає розробка й впровадження системи фінансової безпеки з урахуванням облікових аспектів, яка буде сприятиме стійкому розвитку підприємства та забезпечить максимальну ефективність його функціонування.

1. Андрощук Г.А. Экономическая безопасность предприятия: защита коммерче-

- скої тайни / Г.А. Андрощук, П.П. Крайнев. – К.: ІнЮре, 2000. – 400 с.
- 2.Ареф'єва О.В. Економічні основи формування фінансової складової економічної безпеки / О.В. Ареф'єва // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – №1. – С.98-103.
- 3.Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) / О.І. Барановський. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2004. – 759 с.
- 4.Вітлінський В.В. Ризикологія в економіці та підприємстві / В.В. Вітлінський, Г.І. Великоіваненко. – К.: КНЕУ, 2004. – 480с.
- 5.Гапоненко В.Ф. Экономическая безопасность предприятий. Подходы и принципы / В.Ф. Гапоненко, А.Л. Беспалько, А.С. Власков. – М.: Ось-89, 2007. – 208 с.
- 6.Горячева К.С. Фінансова безпека підприємства. Сутність та місце в системі економічної безпеки / К.С. Горячева. – Економіст. – 2003. – №8. – С.65-67.
- 7.Грунин О. Экономическая безопасность организации / О. Грунин, С. Грунин. – СПб.: Питер, 2002. – 160 с.
- 8.Гусев В.С. Экономика и организация безопасности хозяйствующих субъектов / В.С. Гусев. – СПб.: Очарованный странник, 2001. – 257 с.
- 9.Дикий А.П. Організація бухгалтерського обліку як інструмент забезпечення економічної безпеки підприємств: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності) / Анатолій Петрович Дикий; [Житом. держ. технолог. ун-т]. – Житомир, 2009. – 23 с.
- 10.Кириченко О.А. Проблеми управління економічною безпекою суб'єктів господарювання / [О.А. Кириченко, М. П. Денисенко, В.С. Сідак, С.М. Лаптев, С.А. Єрохін, О.І. Захаров, П.Я. Пригунов та ін.]. – К.: ІМБ Університету економіки та права «КРОК», 2010. – 412 с.
- 11.Кузенко Т.Б. Управління фінансовою безпекою підприємства: методичний аспект / Т.Б. Кузенко, Н.В. Сабліна, О.Ю. Литовченко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – №29. – С.119-124.
- 12.Лапушта М.Г. Ищите оптимум: Характеристика основных методов минимизации предпринимательского риска, их сильных и слабых сторон / М.Г. Лапушта, Л.Г. Шаршукова // Риск. – 1996. – №10-12. – С.57.
- 13.Манцуров І.Г. Побудова ієрархічної структури складових економічної безпеки підприємств / І.Г. Манцуров, О.В. Нусінова // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/efek/index.html>.
- 14.Марущак С.М. Комплексна оцінка ризику в процесі забезпечення економічної безпеки підприємства / С.М. Марущак // Збірник ЧДУ ім. П.Могили «Наукові праці: Економіка». – Т.99. – С.108-114.
- 15.Михаліцька Н.Я. Управління фінансовою безпекою підприємства / Н.Я. Михаліцька. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rusnauka.com>.
- 16.Мойсеєнко І.П. Механізм управління фінансово-економічною безпекою підприємства / І.П. Мойсеєнко, О.О. Шолок // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.2. – С.141-146.
- 17.Паламарчук О.І. Принципи і форми інтеграції функції обліку в посиленні економічної безпеки промислових підприємств: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.06.04 – Бухгалтерський облік, аналіз та аудит / Олександр Іванович Паламарчук; [Східноукр. нац. ун.-т]. – Луганськ, 2001. – 22 с.
- 18.Попович В.М. Економіко-кримінологічна теорія детінізації економіки / В.М. Попович. – Ірпінь: Академія державної податкової служби України, 2001. – 546 с.
- 19.Фоменко А.В. Фінансова безпека підприємства: адаптація поняття до сучасних умов розвитку економіко-правової держави / А.В. Фоменко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – №29. – С.182-184.
- 20.Хамініч С.Ю. Потенціал підприємства як складова управління його економіч-

ною безпекою / С.Ю. Хамініч, О.В. Марковський // Економіка підприємств та маркетинг. – 2009. – Вип. 3/1. – С.91-97.

21.Шкарлет С.М. Економічна безпека підприємства: інноваційний аспект / С.М. Шкарлет. – К.: Книжкове вид-во НАУ, 2007. – 436 с.

22.Штембуляк Д.О. Основи формування фінансової складової економічної безпеки підприємства в умовах трансформаційної кризи української економіки / Д.О. Штембуляк. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.economy-confer.com.ua/full_article/590.

23.Ярочкин В.И. Предприниматель и безопасность / В.И. Ярочкин. Ч.2. – М.: Экспертное бюро, 1994. – 120 с.

Отримано 30.01.2012

УДК 332.14

В.В.БЛАГОЙ

Харківська національна академія міського господарства

ПОПЕРЕДЖЕННЯ КРИЗОВИХ ЯВИЩ В ЕКОНОМІЦІ РЕГІОНУ

Досліджується питання використання аналізу в прогнозуванні і попередженні кризових станів підприємств регіону. Розглянуто методику аналізу фінансової кризи підприємств регіону, доповнену аналізом зони катастрофічного хитливого розвитку систем «поточні витрати – прибуток», «обігові кошти – прибуток» та «виручка – прибуток», що дозволяє виявити можливий стрибкоподібний перехід до іншої траєкторії розвитку на підставі теорії катастроф.

Исследуется вопрос использования анализа в прогнозировании и предупреждении кризисных состояний предприятий региона. Рассмотрена методика анализа финансового кризиса предприятий региона, дополненная анализом зоны катастрофического неустойчивого развития систем "текущие расходы – прибыль", "оборотные средства – прибыль" и "выручка – прибыль", что позволяет обнаружить возможный скачкообразный переход к другой траектории развития на основании теории катастроф.

In the article the question of the use of analysis is investigational in prognostication and warning of the crisis states of enterprises of region. Considered methodology of analysis of financial crisis of enterprises of region, that is complemented by the analysis of zone of catastrophic development of the systems "current outlays are an income", "turnover means are an income" and profit "yield is an income", and allows to find out the possible saltatory passing to other trajectory of development on the basis of theory of catastrophes.

Ключові слова: фінансовий механізм, діагностика, аналіз, методика, фінансова криза, синергетичний підхід, розвиток системи, теорія катастроф.

В сучасних умовах української економіки багато підприємств зіштовхуються в процесі свого розвитку з проблемами і труднощами економічного характеру. Складний економічний стан характеризується типовими проблемами для сучасного етапу переходу до світових стандартів господарювання і загальною фінансовою нестабільністю. Інформація про потенційну нестабільність зовнішнього середовища, як правило, найменш повна і достовірна, оскільки неможливо з досить високим ступенем точності пророчити імовірність появи різних форс-